

SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND SANȚIONAREA
FRAUDELOR COMISE PRIN SISTEME INFORMATICE ȘI
MIJLOACE DE PLATĂ ELECTRONICE

BRIEF CONSIDERATIONS ON THE SANCTIONING OF FRAUDS
COMMITTED THROUGH COMPUTER SYSTEMS AND
ELECTRONIC PAYMENT INSTRUMENTS

RUXANDRA RĂDUCANU¹

Rezumat: Acest articol își propune să evidențieze particularitatea faptelor incriminate de C.pen. (2009) în capitolul „Fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronică”, dar și să sublinieze elementele comune care au determinat această grupare. În plus, asemănarea și delimitarea lor de alte incriminări necesită o detaliere a elementelor constitutive, astfel încât să fie evitată confuzia între acestea sau, dimpotrivă, reținerea cumulativă a acestora cu infracțiuni asemănătoare.

Cuvinte-cheie: fraudă, sistem informatic, mijloc de plată electronic, înșelăciune, pagubă, date informatice, operațiuni financiare

Abstract: This paper aims to emphasise particularity of the facts incriminated by penal law in chapter „Fraud committed using computer systems and electronic payment methods”, but also to punctuate the common elements that have determine this grouping. More, their resemblance and delimitation of other offenses require to detail their essential elements in order to avoid confusion between them, or, on the contrary, to cumulate with similar offenses.

Key-words: fraud, computer system, electronic payment methods, misrepresentation, damage, digital data, financial operations.

1. Introducere

Utilizarea mijloacelor frauduloase este din ce în ce mai frecventă în cazul infracțiunilor contra patrimoniului. Generarea de prejudicii în urma

¹ Profesor univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova, e-mail: raducanuruxandra@gmail.com.

utilizării unor mijloace frauduloase îmbracă forme diverse, de la cele mai simple la cele mai complexe. Ținând cont de această realitate, legiuitorul a încercat să incrimineze toate fațetele acestui fenomen infracțional. Evoluția tehnică a creat posibilitatea fraudării sistemelor informatice și a mijloacelor de plată electronice în scopul obținerii înjuste a unor beneficii. Producerea unor prejudicii prin aceste fapte și specificitatea acestui fenomen infracțional a justificat incriminarea lor în cadrul unei categorii distincte de infracțiuni contra patrimoniului.

Cele trei infracțiuni reglementate în partea specială, titlul II, capitolul IV, au fost inițial prevăzute în legi speciale, în preluarea lor în C.pen. (2009) a fost justificată, pe de o parte, de particularitatea și frecvența acestor fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice, iar, pe de altă parte, de obiectivul pe care și l-au propus autorii acestui Cod penal de sistematizare a legislației penale.

Astfel cum reiese chiar din denumirea capitolului unde sunt reglementate, aceste infracțiuni au la bază fraudă în urma căreia se generează un prejudiciu material unei persoane fizice sau juridice.

Infracțiunea cea mai des întâlnită care are la bază fraudă este aceea de înșelăciune², fraudă fiind adesea echivalată cu înșelarea încrederii victimei, cu inducerea în eroare a acesteia, așa încât, chiar victima este de acord cu actul păgubitor. Fraudă se metamorfozează și primește o reglementare distinctă în funcție de domeniul în care se produce (fiscal, medical, informatic, finanțări din fonduri europene etc.). Aceeași situație o găsim și în alte sisteme de drept, cu criticile aferente³, întrucât incriminarea comportamentelor frauduloase nu apare mereu justificată, fiind dat ca exemplu cazul în care reglementarea infracțiunii derivate se suprapune peste infracțiunea „mamă”.

În capitolul IV „Fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice”, legiuitorul a incriminat trei infracțiuni: fraudă

² Reglementată de dispozițiile art. 244 C.pen. (2009) potrivit cărora „ (1) Inducerea în eroare a unei persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în scopul de a obține, pentru sine sau pentru altul, un folos patrimonial înjust și dacă s-a pricinuit o pagubă se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani. (2) Înșelăciunea săvârșită prin folosirea de nume sau calități mincinoase ori de alte mijloace frauduloase se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.”.

³ M.-L. Rassat, *Droit pénal spécial. Infractions des et contre les particuliers*, 5e édition, Paris, Dalloz, 2006, p. 155.

informatică, efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos, acceptarea operațiunilor financiare efectuate în mod fraudulos. Elementul comun al celor trei reglementări este reprezentat de obținerea unui beneficiu material prin astfel de fapte săvârșite utilizând mijloace sofisticate (sisteme informatice și mijloace de plată electronice), ceea ce a determinat prevederea lor distinctă în cadrul infracțiunilor patrimoniale.

Așa cum reiese chiar din denumirea dată de legiuitor acestui capitol, infracțiunile reglementate aici au ca punct de plecare fraudă. Și în denumirea fiecărei infracțiuni se regăsește condiția fraudei sau a folosirii de mijloace frauduloase de către făptuitor în comiterea infracțiunii. După cum s-a apreciat⁴ sublinierea nu este inutilă, ci, dimpotrivă, accentuează gravitatea faptei generată de comportamentul fraudulos, în plus, evidențiază condiția ca făptuitorul să cunoască împrejurarea că acțiunea sa contravine voinței titularului. Așadar, obiectul juridic comun acestor infracțiuni care a determinat gruparea lor într-un capitol distinct este reprezentat de relațiile sociale de ordin patrimonial care implică utilizarea sistemelor informatice și mijloacelor de plată electronice în mod corect, fără fraudarea acestora.

2. Reglementarea fraudelor comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice în C. Pen. (2009)

În C.pen. (2009) în Titlul II „Infracțiuni contra patrimoniului”, capitolul IV au fost prevăzute trei incriminări ce presupun fraude comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice.

Prima dintre ele, infracțiunea de fraudă informatică a fost inițial reglementată prin L. nr. 161/2003, și constă în *„introducerea, modificarea sau ștergerea de date informatice, restricționarea accesului la aceste date ori împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic, în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă s-a cauzat o pagubă unei persoane”*⁵, iar pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani.

Reglementarea infracțiunii pornește de la situația premisă a existenței unor date informatice sau a unui sistem informatic fără de care nu poate fi săvârșită infracțiunea în oricare din modalitățile ei normative.

⁴ E. Dreyer, *Droit pénal spécial*, Ellipses Éditions marketing S.A., Paris, 2008, p. 367.

⁵ Potrivit dispozițiilor art. 249 C.pen. (2009).

Analiza reglementării este completată de explicarea acestor noțiuni în partea generală a C.pen. (2009). Astfel, prin sistem informatic se înțelege „*orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive interconectate sau aflate în relație funcțională, dintre care unul sau mai multe asigură prelucrarea automată a datelor, cu ajutorul unui program informatic*”⁶, iar prin date informatice se are în vedere „*orice reprezentare a unor fapte, informații sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic*”⁷.

Infracțiunea a fost privită cel mai adesea ca o variantă a infracțiunii de înșelăciune, mai ales având în vedere producerea pagubei de care legiuitorul leagă existența infracțiunii, dar și scopul făptuitorului de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, elemente care se regăsesc și în structura infracțiunii de înșelăciune. Pe de altă parte, oricare dintre variantele în care se poate realiza elementul material al fraudei informatice – introducerea, modificare, ștergerea de date informatice, restricționarea accesului la aceste date sau împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic – pot crea persoanei păgubite o stare de eroare care o împiedică să acționeze pentru a-și proteja patrimoniul. Într-o altă opinie⁸, pornind tot de la producerea pagubei ca element constitutiv al infracțiunii, fraudă informatică este considerată o specie de furt, particularitatea ei fiind că este comisă printr-un sistem informatic. Apreciem însă că suntem în prezența unei variante de înșelăciune, iar elementul esențial care o apropie de această infracțiune este starea de eroare produsă victimei prin acțiunile incriminate, eroare care îi permite făptuitorului să acționeze nestingherit, fără opoziția victimei.

Aceasta a fost și motivația care a determinat, în practică, respingerea cererii inculpatului de schimbare a încadrării juridice din infracțiunea de înșelăciune în infracțiunea de fraudă informatică. Astfel, a fost reținută infracțiunea de fraudă informatică prin postarea de anunțuri de vânzare a unor bunuri pe platforme specializate, urmată de solicitarea de către inculpat a achitării unui avans la perfectarea tranzacției după care victimele nu mai beneficiau de bunurile tranzacționate. Instanța⁹ a reținut că inducerea în

⁶ Potrivit dispozițiilor art. 181 alin. 1 C.pen. (2009).

⁷ Potrivit dispozițiilor art. 181 alin. 2 C.pen. (2009).

⁸ V. Cioclei, *Drept penal. Parte specială. Infracțiuni contra persoanei și contra patrimoniului*, Ed. C.H.Beck, București, 2016, p. 375.

⁹ Curtea de Apel Craiova, secția penală și pentru cauze cu minori, dec. nr. 301/2017, [Online] la www.rolii.ro.

eroare, invocată de inculpat ca element constitutiv al infracțiunii de înșelăciune la încheierea contractului, a fost prezentă încă din momentul introducerii datelor informatice constând în postarea anunțurilor de vânzare on line.

În practica judiciară s-a apreciat că, din aceste considerente, infracțiunea de înșelăciune nu va fi reținută în concurs cu infracțiunea de fraudă informatică, deoarece aceasta din urmă reprezintă „o variantă a infracțiunii de înșelăciune săvârșită în mediul virtual”¹⁰, aplicându-se exclusiv norma specială reprezentată de infracțiunea de fraudă informatică.

De asemenea, incriminarea distinctă a infracțiunii de fraudă informatică era necesară având în vedere particularitatea săvârșirii înșelătoriei, mediul virtual în care operează făptuitorul. În doctrina juridică franceză, discutându-se despre incriminarea distinctă a unor fapte de înșelăciune s-a arătat¹¹, motivat, că aceasta este justificată fie în cazul în care infracțiunea de înșelăciune nu se poate aplica, fie în cazul în care aceasta nu acoperă decât parțial faptele cuprinse în varianta incriminată.

În ceea ce privește elementul material al infracțiunii, acesta poate fi realizat prin mai multe modalități alternative prevăzute în textul de lege: introducerea, modificarea, ștergerea de date informatice, restricționarea accesului la aceste date sau împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic. Parțial, elementul material al infracțiunii se regăsește și într-o altă incriminare din C.pen. (2009) ceea ce pune problema reținerii cumulative a celor două infracțiuni, Astfel, în Titlul VII „Infracțiuni contra siguranței publice”, capitolul VI „Infracțiuni contra siguranței și integrității sistemelor și datelor informatice” este prevăzută infracțiunea de alterare a integrității datelor informatice ce constă în „*fapta de a modifica, șterge sau deteriora date informatice ori de a restricționa accesul la aceste date, fără drept*”¹², iar pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de la unu la 5 ani.

Infracțiunea de alterare a integrității datelor informatice nu are în comun cu infracțiunea de fraudă informatică decât anumite modalități de săvârșire a elementului material, și anume, modificarea sau ștergerea datelor informatice ori restricționarea accesului la aceste date. Plecând de la această asemănare s-ar putea ajunge la concluzia unei suprapuneri de reglementare.

¹⁰ Î.C.C.J., secția penală, dec. nr. 2106/2013, [Online] la www.scj.ro.

¹¹M.-L. Rassat, *op. cit.*, p. 155.

¹² Potrivit dispozițiilor art. 362 C.pen. (2009).

În realitate, opinia corectă¹³ este aceea că nu se poate reține o absorbție a infracțiunii prevăzute de art. 362 C.pen. (2009) în infracțiunea de fraudă informatică, fiind vorba de infracțiuni autonome.

Cele două infracțiuni sunt distinct reglementate, în capitole diferite ceea ce înseamnă că și valorile sociale care sunt protejate prin aceste incriminări sunt diferite.

În plus, în cazul infracțiunii de alterare a integrității datelor informatice, elementul material, chiar dacă presupune o parte din modalitățile de săvârșire ale infracțiunii de fraudă informatică cuprinde și o cerință negativă care condiționează existența infracțiunii, aceea ca faptele să fie săvârșite fără drept. Condiția săvârșirii fără drept este necesară și condiționează existența infracțiunii pentru că numai în aceste condiții se aduce atingere valorii sociale ocrotite de legea penală. Siguranța și integritatea sistemelor și datelor informatice sunt periclitate în cazul în care acțiunile incriminate sunt neautorizate, sunt comise fără drept. Lipsa acestei condiționări din elementul material al infracțiunii de fraudă informatică demonstrează că, în cazul acestei incriminări, legiuitorul nu a avut în vedere, nici măcar în subsidiar, protecția siguranței și integrității sistemelor și datelor informatice. Ceea ce este evident în cazul infracțiunii de fraudă informatică este paguba produsă prin acțiunile incriminate care denotă clar că intenția legiuitorului a fost aceea de a proteja patrimoniul.

Un alt argument pe care-l aduce același autor¹⁴ în sprijinul soluției concursului de infracțiuni este acela că trebuie făcută o distincție între cel care săvârșește faptele având dreptul să o facă și cel care comite aceleași fapte fără a fi îndreptățit.

În practica judiciară¹⁵, infracțiunea de fraudă informatică a fost reținută în cazul în care au loc vânzări fictive de bunuri on-line, realizate prin intermediul platformelor specializate în tranzacționarea de bunuri on-line, care cauzează un prejudiciu persoanelor vătămate induse în eroare prin introducerea de date informatice cu privire la existența bunurilor și determinate, în acest mod, să plătească prețul unor bunuri inexistente. De regulă, ea se reține în concurs cu infracțiunea de constituirea unui grup infracțional organizat, membrii unei grupări săvârșind multiple acte

¹³ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 377.

¹⁴ *Idem.*

¹⁵ Î.C.C.J., secția penală, dec. nr. 2106/2013, [Online] la www.scj.ro.

materiale specifice infracțiunii de fraudă informatică accesând, fără drept, în mod repetat, diferite sisteme informatice, obținând date informatice ale unor persoane fizice, modificând sau ștergând alte date informatice, dar și restricționând accesul utilizatorilor autorizați la sistemele informatice prin postarea de bunuri fictive pe site-uri de vânzări on line creând conturi de acces cu date fictive și folosind site-uri de phishing, operațiuni în urma cărora au obținut sume însemnate de bani¹⁶.

Consumarea infracțiunii este dependentă de producerea rezultatului cerut de lege și înscris în norma de incriminare – producerea unei pagube. Tentativa se pedepsește.

A doua infracțiune prevăzută de C.pen.(2009) în cadrul capitolului privind fraudele comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice privește efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos și constă în „(1) *Efectuarea unei operațiuni de retragere de numerar, încărcare sau descărcare a unui instrument de monedă electronică ori de transfer de fonduri, prin utilizarea, fără consimțământul titularului, a unui instrument de plată electronică sau a datelor de identificare care permit utilizarea acestuia, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani.*(2) *Cu aceeași pedeapsă se sancționează efectuarea uneia dintre operațiunile prevăzute în alin. (1), prin utilizarea neautorizată a oricăror date de identificare sau prin utilizarea de date de identificare fictive.*(3) *Transmiterea neautorizată către altă persoană a oricăror date de identificare, în vederea efectuării uneia dintre operațiunile prevăzute în alin. (1), se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.*”¹⁷

Infracțiunea este reglementată într-o variantă tip, o variantă asimilată și o variantă atenuată și are în vedere mai multe modalități de săvârșire. În cazul formei tip, elementul material poate fi realizat prin efectuarea de operațiuni de retragere de numerar, încărcare sau descărcare a unui instrument de monedă electronică ori de transfer de fonduri. Oricare din aceste operațiuni trebuie să aibă loc prin utilizarea, fără consimțământul titularului, a unui instrument de plată electronică sau a datelor de identificare care permit utilizarea acestuia. Și în varianta asimilată se au în vedere aceleași fapte săvârșite prin utilizarea neautorizată a oricăror date de

¹⁶ Curtea de Apel Alba-Iulia, secția penală și pentru cauze cu minori, dec. nr.688/A /2014, [Online] la www.rolii.ro.

¹⁷ Potrivit dispozițiilor art. 250 C.pen. (2009).

identificare sau prin utilizarea de date de identificare fictive, iar varianta atenuată are în vedere doar actele de transmitere neautorizată a oricăror date de identificare în vederea efectuării uneia dintre operațiunile ce constituie elementul material al infracțiunii în varianta tip.

A treia incriminare din gruparea fraudelor comise prin sisteme informatice și mijloace de plată electronice privește acceptarea operațiunilor financiare efectuate în mod fraudulos și constă în *„(1) Acceptarea unei operațiuni de retragere de numerar, încărcare sau descărcare a unui instrument de monedă electronică ori de transfer de fonduri, cunoscând că este efectuată prin folosirea unui instrument de plată electronică falsificat sau utilizat fără consimțământul titularului său, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează acceptarea uneia dintre operațiunile prevăzute în alin. (1), cunoscând că este efectuată prin utilizarea neautorizată a oricăror date de identificare sau prin utilizarea de date de identificare fictive. ”¹⁸*

Infracțiunea este reglementată în varianta tip și într-o variantă asimilată. În varianta tip, elementul material constă în acceptarea uneia dintre operațiunile prevăzute în textul de lege cunoscând că este efectuată prin folosirea unui instrument de plată falsificat sau utilizat fără consimțământul titularului său. În varianta asimilată, elementul material se realizează prin acceptarea acelorași operațiuni, dar, de data aceasta este impusă condiția ca făptuitorul să cunoască efectuarea operațiunii prin utilizarea neautorizată a oricăror date de identificare sau prin utilizarea de date de identificare fictive.

3. Concluzii

Alegerea legiuitorului de a grupa cele trei incriminări într-un capitol separat în cadrul infracțiunilor patrimoniale are în vedere elementul comun ale acestora care privește atingerile aduse patrimoniului unei persoane. Valoarea socială protejată de legiuitor prin aceste incriminări trebuie avută în vedere pentru delimitarea acestora de fapte cu conținut asemănător. Condițiile impuse de legiuitor pentru existența infracțiunii vin să evidențieze elementul de fraudă care se regăsește în fiecare dintre cele trei incriminări, iar particularitatea fraudei este mediul virtual în care aceasta se manifestă.

¹⁸ Potrivit dispozițiilor art. 251 C.pen. (2009).